

מראי מקומות - בבא מציעא פ"ח

פירות מעשרותם מן התורה, ורק תרומתן מדרבנן, (ד) שי' הראב"ד הובא בריטב"א ישנים (לקמן עמוד ב') דכל פירות שבעת המינים מדאורייתא (אולם ע' מש"כ הרמב"ן כאן בשם הראב"ד בזה), (ה) שי' הא"צ הובא בריטב"א ישנים שם- דכל פירות מעשרותם מדאורייתא חוץ ממעשר שני. ולשיטת אלו האחרונים, יש לפרש הא דתאנה כפשוטו.

(א) ונפנו נוטה לחצר- הק' הרמב"ן (ועוד), הא אינו חייב אלא דרך שער, וזה לאו דרך שער הוא. ותי' דמה שצריך להיות דרך שער, הנ"מ פירות השדה, שאין גמר מלאכתן אלא בבית, ודרך גגות לאו הכנסה הוא, אבל הגדל בבית, אין לך ראיית פני הבית גדול מזה [וע' בתוס' ד"ה עד שג"כ כ' יסוד זה, אלא דכ' כן רק בתורת דיחוי לקושייתו על ר' ינאי, וצ"ע למה לא כ' דמוכח כן בהסוגיא מיני' ובי', משום ק' הרמב"ן].

(ד) העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר- כ' תוס' (ד"ה בעל) דה"ה הי' יכול הגמ' לומר דמיירי באילן העומדת בחצר גופא, אלא דלא שכיח כ"כ, וה"ה לגבי בית, אלא דזה לא שכיח כלל. אולם ע' ברמב"ם (מעשר א', י') שכ' "אילן שנטעו בתוך הבית פטור מן המעשרות, שנ' עשר תעשר... היוצא השדה, ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם, שהרי תאנה העומדת בחצר חייב לעשר פירותיה אם אספן כאחת". ומדברי הרמב"ם משמע דבין אילן הנטוע בבית, ובין הנטוע בחצר, אין חיובן מן התורה, ולכאוי' יש סיוע לדבריו מסוגיין, דאי"צ לדחוק כתוס'. אולם ע' בחזון איש (מעשרות ז', ה') דתמה על הרמב"ם, איך שייך לומר דנטוע בחצר אינו חייב מן התורה, הרי כל הנטוע בקרקע חייב מן התורה, וכמו עציץ נקוב וכו'. וא"כ ע"כ אין כוונת הרמב"ם להביא רא' מחצר שיש חיוב מדרבנן, דודאי חצר מן התורה. אלא כוונתו להביא רא' לדבר צדדי, דאין לומר דפטור משום שלא ראה פני הבית, דכיון דנתגדל בבית שפיר חשיב ראה פני הבית (וכמו שהבאנו לעיל מהראשונים). ולדבריו אף הרמב"ם צריך לדחוק כמו תוס', עכ"פ לגבי חצר.

(ב) הכא בתאנה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר- הק' הרש"ש, הא מוכח ממעשרות (ב', ב') דבית של אדם אחר אינו טובל, וא"כ מה מהני מה שהוא בבית בעל הבית כלפי הפועל. ותי' ע"פ מש"כ תוס' (ד"ה תבואת) דהמקח אינו מתחיל עד שאוכל, וא"כ באותה שעה שנכנסו לבית היו הפירות של בעל הבית, ושפיר נחשב כניסה לבית לענין התחייבות. וע"ע בחזון איש (מעשרות ג', י"ד, ד"ה והא דחשיבא) דתי' דאינו תלוי בבעלות כלל, אלא בקביעות מקום, וכיון שהפועל קובע כאן לאכול היום (ואי"ז סתם בית שנכנס לו באקראי), כמקום לינה דמי, ושפיר קובע אף לדידי'.

(ה) אי הכי, בעל הבית נמי נחייב- פרש"י, הא תלישה היא גמר מלאכתה, והרי רואה פני הבית. ופי' בשו"ת הרשב"א (א', שס"א, ד"ה ורש"י [במהדו' מ"ן]), דאצל תאנה הרי תלישתה הוא גמר מלאכתה, וכיון שכן, לא חסר מידי, וכיון שהוא בתוך הבית, א"כ גם אצל בעה"ב למה לא יתחייב. אלא דהעיר (וכן העיר בחידושו כאן), דמהו ה"אי הכי",

(ג) הכא בתאנה עומדת וכו'- כ' תוס' דתאנה לאו דוקא, דאין תרו"מ שלהם אלא מדרבנן, דרק דגן תירוש ויצהר הוא מה"ת. וזהו ג"כ שי' רש"י (ר"ה יב: ועוד), ושי' הרמב"ן כאן ג"כ (רק שיש מח' בתוך שי' זו גופא, דשי' תוס' (ר"ה שם) הוא דתירוש כולל יין וגם ענבים, ויצהר כולל שמן וגם זיתים, אבל שי' הרמב"ן עה"ת [דברים י"ד, כ"ב] הוא דתירוש הוא דוקא יין, ויצהר הוא דוקא שמן). אבל י"ל דסוגיין א"ש טפי לפי שי' הראשונים דעכ"פ יש איזה חיוב מדאורייתא בתאנים, דהיינו א) שי' הרמב"ם (תרומות ב', א'), דס"ל דחיוב תרו"מ חל מדאורייתא על כל פירות, (ב) שי' היראים (קמ"ז), דאף דלגבי תרומה ומעשר ראשון רק דגן תירוש ויצהר חייב מה"ת, אולם לגבי מעשר שני הוי כל פירות חייבים מה"ת, ע"ש למקורו, (ג) שי' הראב"ד בפ"י לתו"כ (בחקתי פרשתא ח', פרק י"ב אות ט') בשם יש מי שאומר, דכל

שכ' בתורה הוא, ואף דבעלמא אמרי' דלפי ר"י תנאו קיים, הרי כאן אין שייך מחילה, כיון דהפועל אינו זוכה אלא בשעת אכילתו, וא"כ נמצא דהו"ל דשלב"ל, דלא מהני בה מחילה. ועוד הק', הרי סתם משנה היא לקמן דיכול לקצוץ דמים לפטור עצמו, והרי סתם משנה ר"מ היא, דס"ל דאפי' בדבר שבממון תנאו בטל. וביאר המשנת יעבץ די"ל דזהו כוונת רש"י, דהיינו דדין מיוחד הוא מקרא דכנפושך דיכול הבעה"ב לקצוץ דמים עם הפועל ולפטור עצמו, ולא משום דין מחילה, אלא גזה"כ הוא דיכול ע"י ממון למחול על עיקר זכות אכילה שיש לו.

הרי אפי' אם לא אמרי' כר' ינאי ור' יוחנן, ומיירי בשדה, מ"מ יש לע' מהו החילוק בין בעה"ב ולוקח לענין תאנה. וכ' דאה"נ, כזה אי' הרבה בתלמוד, דאמרי' אי הכי אפי' היכא שאין שייך "אי אמרת בשלמא וכו'". **אולם ע' בתוס' ר' פרץ שכ' דבלא הא דמוקמי' הא דתאנה בחצר, שפיר הי' סברא לחלק בין בעה"ב ללוקח, דודאי בעה"ב דעתו על התאנה, דאינו רוצה להניח התאנים בשדה, אבל בחצר או בבית, ה"א דגם אצל בעל הבית הוי תלישת כל א' חשיב גמר מלאכה, וא"כ שפיר הק' מ"ש לוקח מ"ש בעה"ב.**

(ח) **אף פועל אם חסמת פטור- פרש"י, קצצת דמים, וכו'.** וכ' הריטב"א דיש לפרש דמיירי אפי' אם לא קצצת דמים, וכוונתו לומר דפטור ממלקות, אלא שחייב לשלם מה שהי' אוכל (ומדבריו מבואר שיש איזה זכות ממון [ולכאור' דלא כמו שדייקנו לעיל בדף פ"ז ממש"כ הריטב"א שם, ויש לעי' בכל זה]).

(ו) **תבואת זרעך ולא לוקח- ע' בתוס' שהביא מח' יסודי בין ר"ת והריב"ם לענין פטור לקוח, דר"ת ס"ל דכל הפטור הוא רק היכא דלקחו לאחר מירוח, אבל אם לוקח התבואה קודם מירוח, אז הדין הוא דשפיר קרינן בי' תבואת זרעך. אבל הריב"ם ס"ל להיפוך, דאם לוקח תבואה קודם מירוח, אז שייך הפטור לקוח, אבל אם כבר נתחייב בשעת מירוח, אז אין החיוב פקע ע"י הלקיחה. ולכאור' יש לעי' לר"ת, איך באמת פקע החיוב ע"י המקח, הא כבר חל בה דין טבל בשעת מירוח. וע' בחי' הגר"ח על הרמב"ם (מעשר ב', א') שכ' די"ל דס"ל לר"ת דאיירי קודם ראיית פני הבית, ולכן הוי קודם גמר חיובן, וכמש"כ תוס' בשבת (קכז:): דמעשר ראשון שהקדימו קודם ראיית פני הבית פטור מתרומה גדולה, משום דחשיב דעוד לא נגמר חיובן. ולדעת ריב"ם ביאר דס"ל כמש"כ תוס' בביצה (י"ג) דכל שנגמר מירוחן חשיב נגמר חיובן, וא"כ אפי' קודם ראיית פני הבית שוב אין שייך לחול בה פטור לקוח.**

(ט) **לא, משיפקסו בבית- הק' תוס', אמאי חייבים, מ"ש ממכניס תבואה במוץ שלה דאמר ר' אושעיא דפטור מן המעשר. ותי' דודאי חטין ושעורין, שדרכן למרחץ בשדה ולהכניסן לבית ממורחים, אז הדין הוא דאין חייבין עד שראו פני הבית ממורחים, אבל קישואין ודלועין, הרי רגילות להכניסן בבית עם הפיקוס, וא"כ דין דר' אושעיא לא שייך להם. וע' בשטמ"ק בשם ר' פרץ, דתי' דהתם בדר' אושעיא ליכא ראיית פני הבית כלל, שהיא בתוך המוץ, אבל הכא, כי לא פקסו נמי איכא שפיר ראיית פני הבית, דאין הפקס מכסה הקישואין ודלועין, אלא הוא סביב להם. וע' באפיקי ים (ב', כ"ט) שהביא שיש ב' פשטים בהא דהכניסו במוץ שלה פטור. א) מרש"י בפסחים (ט') הביא דהביאור הוא דכיון דהכניסה בזמן פטור, אי"ז נקרא ראיית פני הבית, דראיית פני הבית מהני רק כשהוא ראיית פני הבית של חיוב, וכיון שהוא במוץ, אי"ז ראיית פני הבית של חיוב. ב) אבל ר' פרץ ס"ל דכל מה שהוא רואה פני הבית שפיר מהני, אפי' אם הוי ראיית פני הבית של פטור, רק דעכ"פ צריך להיות ראיית פני הבית, וראיית פני הבית של קישואין ודלועין**

(ז) **מה נפשך אם חסמת פטור, אף פועל אם חסמת פטור- פרש"י, קצצת דמים שלא לאכול או בחזקה. והק' המשנת יעבץ (חור"מ, מ"ד, ד').** למה צריך קרא לומר דפטור בכה"ג דקיצץ דמים שלא לאכול, הא מחל לזכותו (וכבר הבאנו בדף פ"ז מה שהאילת השחר הוכיח מכאן דס"ל לרש"י דאין דין אכילת פועלים זכות ממון שיהי' שייך בה מחילה). עוד הביא מהמנחת חינוך (תקע"ו) שהק' להיפוך, איך מהני מחילתו, הרי מתנה ע"מ

להפועל לאכול משל בעל הבית, ודאי נכלל בזה דאסור להבעל הבית למנוע הפועל מלאכול, וא"כ ע"כ כל האזהרה כאן הוא רק בנוגע מלקות. ולכן תי' ע"פ מש"כ המגיד משנה שם דמה דאמרי' דאין מזהירין מן הדין לענוש מלקות, זהו רק היכא דאין הדבר אסור כבר ממקור אחר מעיקרא, אבל אם כבר אסור מעיקרא, אז שפיר יכולין לענוש מן הדין [ויש לעי' אם זה מתאים עם הסברות של אין עונשין מן הדין, בפרט במש"כ המהרש"א בסנהדרין דאולי עונש זה לא סגי לכפר החטא, ואכ"מ].

(ג) **ויהא שור מצוה להחיותו- פי' הריטב"א ישנים, הא ודאי מותר לשוחטו כשירצה, כדכתי' בקרא, וא"כ ודאי אין דינו כאדם, אלא ע"כ הכוונה הוא דכשלא ירצה לשוחטו, אז יהי' מצווה להחיותו. א"נ, ה"ק, ויהא שור שאינו שלו מצוה להחיותו.**

הוי ראיית פני הבית, ובמוץ שלה לא חשיב ראיית פני הבית. וכי' שיש נפק"מ ביניהם, למשל בתבואה שדש וזורה, וא"כ אינו עוד במוץ שלה, אבל עדיין אינו ממורח. לפי רש"י (ולכאור' תוס' כאן) דס"ל דהכל תלוי בראיית של חיוב, א"כ י"ל דכיון דעדיין אינו מחוייב, אי"ז ראייתו. אבל לפי ר' פרץ, הרי שפיר נחשב זה לראיית פני הבית, כיון דאינו עוד במוץ שלה.

(ד) **בזיתים וענבים- פרש"י, העומדין לאכילה. ודייק מכאן הטורי אבן (ר"ה טו): דזיתים וענבים העומדין לאכילה חייבין במעשרות מן התורה, ודלא כשי' הרמב"ן עה"ת שהבאנו לעיל, דס"ל דרק כשהם יין ושמן חייבים מן התורה [וע"ע ברמב"ן כאן דכנראה כבר עמד בזה, ומשמע דבאמת מצודר לדינא דהיכא דמכוין לאוכלים שפיר חייבין הן, ויש לעי' אם זה סותר דבריו עה"ת או לא, ואכ"מ].**

(א) **ואיבעית אימא, כי קאמר ר' ינאי בזיתים וענבים דלאו בני גורן נינהו, אבל חטין ושעורין גורן בהדיא כתיב בי'- פרש"י, דע"כ מה דאמרי' בעלמא דמערים אדם על תבואתו ומכניסם במוץ שלהם, חולק על תי' זה, וס"ל דגם בחטים ושעורים אמר ר' ינאי דינו. והק' הרמב"ן, הא אמרי' בעלמא דר' אושעיא הל' פסוקה היא, מפני שאין בה מחלוקת, ואיך אמרי' דר' ינאי חולק עליו. ולכן פי' הרמב"ן דלעולם ר' ינאי ג"כ ס"ל כר' אושעיא, אלא דהיכא דעשאה גורן, דהיינו שדש וזרה ומרח פניו של כרי, בכה"ג חייב, אפי' בלא ראיית פני הבית. אבל היכא דלא מרח, והעמיד ערמה, אלא דדש וזרה מעט מעט, אז אין כאן קביעות, וא"כ בלא ראיית פני הבית לא יתחייב. וא"כ, אם בכה"ג נכנס במוץ שלה, אז אם שוב לא ערמה ולא מרחה, יהי' פטור לעולם, כיון דלא הי' לה ראיית פני הבית.**

(ב) **ויהא אדם מצווה על חסימתו מק"ו- הק' המשנה למלך (מאכ"א ב', א'), הא אין מזהירין מן הדין. וכי תימא דאין הגמ' רוצה ללמד אלא לענין איסור, ולא לענין מלקות, ע"פ מה דאי' בכללי התלמוד (ד', ב'), דיני ק"ו) דמה דאמרי' דאין מזהירין מן הדין הוא רק לענין מלקות, אבל לאיסור בעלמא שפיר מזהירין מן הדין, זה אינו, דהא ודאי הי' אסור אפי' בלא הק"ו, שהרי כיון שהתורה התייר**